

ДОСТУП ДО МАТЕРІАЛІВ КГБ В УКРАЇНСЬКИХ АРХІВАХ

Експертне опитування щодо доступу до архівів, які містять інформацію про жертв політичних репресій радянської доби та її ключових діячів.

Опитування проводилось вкінці весни – напочатку літа 2015 року. Участь взяли 65 експертів: дослідники, історики, правозахисники та експерти з доступу до інформації.

Закон "Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років"

Відкриваємо архіви про злочини комунізму та масові порушення прав людини

1. **відкритий доступ** — відкриваються всі архіви радянських репресивних органів
2. **минуле онлайн** — встановлюється обов'язок оцифрування документів задля їх збереження та удоступнення
3. **єдиний архів** — формується єдиний архів репресивних органів, незалежний від політичної волі силовиків.
4. **європейський принцип доступу** — закон обмежує доступ до інформації, а не до документа.
5. **зняття самоцензури** — відповідальність за поширення інформації несе особа, а не архівіст
6. **декомунізація спецслужб та міліції** — сучасні правоохоронці та спеціальні служби перестають бути пов'язаними з радянськими репресивними органами

Хто може отримати доступ?

- Кожен громадянин України;
- іноземець або особа без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні.

(ст. 26 Конституції України; ч. 1 ст. 4, п. 1 ч. 1 ст. 7, ч. 1 ст. 10 Закону*).

Які документи потрібні?

- Заява;
- документ, що посвідчує особу.

Вимагати будь-які інші документи **заборонено**.

Чи має право архів вимагати оплату за надання доступу?

Ні. Доступ у читальній залі архівної установи є **безоплатним**.

(ч. 3 ст. 11 Закону*).

Чи можна робити копії? Чи може архів вимагати за це оплату?

Кожен може **самостійно безоплатно** копіювати архівний документ, у тому числі технічними засобами.

(ч. 4-5 ст. 11 Закону*).

Чи можна отримати копії документа, витягу з нього або архівну довідку? Чи є виготовлення таких копій платним?

На вимогу заявника архів має надати і на вимогу засвідчити копію потрібного документа або архівну довідку. Якщо замовлена копія виготовлена силами і засобами архіву, то слід відшкодувати витрати.

(чч. 4, 6 ст. 11 Закону*).

Чи вся архівна інформація репресивних органів є відкритою?

Так. Не може бути обмежений доступ до документів, які містять грифи секретності, не передбачені законами України.

Вся архівна інформація репресивних органів про їхніх штатних або позаштатних працівників є відкритою, і доступ до неї не може бути обмежено.

(чч. 1-4 ст. 8 Закону*).

У яких випадках архів може обмежити доступ?

Якщо **жертва** репресивних органів, члени її сім'ї, родичі, інші згадувані особи протягом року з дня набрання чинності Закону (до 21.05.2016) звернулися з клопотанням до архіву про обмеження доступу до інформації **про себе**. Строк такого обмеження не може перевищувати 25 років.

(ст. 9, п. 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону*).

Чи може архів обмежити доступ до документа, якщо певна інформація у ньому належить до інформації з обмеженим доступом?

Ні. Архів може обмежити доступ лише до конкретних відомостей, які належать до інформації з обмеженим доступом, а не до документу.

(ч. 6 ст. 9 Закону*).

Хто відповідає за наслідки поширення архівної інформації репресивних органів?

Можливу відповідальність за наслідки поширення архівної інформації репресивних органів несе особа, яка оприлюднила дану інформацію, а не архівна установа, які надала доступ до архівної інформації.

(ст. 277 Цивільного кодексу; ч. 2 ст. 13 Закону*).

Куди поскаржитись на відмову у наданні доступу?

Скарга на будь-які рішення, дії, бездіяльність посадових (службових) осіб архівної установи може бути подана до:

- керівника такої установи;
- Державної архівної служби України;
- суду.

(ч. 3 ст. 13 Закону*).

* Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»

ЯК ЗНАЙТИ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ОСОБУ

крок 1

Дізнатись ключову інформацію

- ✓ прізвище, ім'я, по батькові
- ✓ повна дата народження
- ✓ місце народження (населений пункт, район, область, країна)

крок 2

Переглянути бази даних в інтернеті

ГОЛОДОМОР

victimsholodomor.org.ua

РЕПРЕСОВАНИ

- сайти обласних архівів
- reabit.org.ua
- list.memo.ru
- stalin.memo.ru

ВОЯКИ

- obd-memorial.ru
- dokst.de

ГДА СБУ	Галузевий державний архів Служби безпеки України
ГДА МВСУ	Галузевий державний архів Міністерства внутрішніх справ України
ЦДАГОУ	Центральний державний архів громадських об'єднань України
ЦДАВОУ	Центральний державний архів вищих органів влади та управління України
ТЧХУ	Товариство Червоного Хреста України
ГІАЦ МВС РФ	Головний інформаційно-аналітичний центр МВС Російської Федерації
РДВА	Російський державний військовий архів
ЦАМО РФ	Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації
ЦВМА МО РФ	Центральний військово-морський архів Міністерства оборони Російської Федерації

крок 3

Надіслати запити до архівних установ

ГОЛОДОМОР

обласні архіви

РЕПРЕСОВАНИ

- обласні архіви
- ГДА СБУ
- ГДА МВСУ
- ГІАЦ МВС РФ

ВОЯКИ

- обласні архіви
- військомати за місцем призову
- ЦДАГОУ
- ЦДАВОУ
- Служба розшуку ТЧХУ
- РДВА
- ЦАМО РФ
- ЦВМА МО РФ

вказати у зверненні

ОБОВ'ЯЗКОВО:

- назва та адреса архіву;
- прізвище, ім'я заявника;
- місце проживання заявника;
- яка інформація розшукується;
- дата, підпис.

РЕКОМЕНДОВАНО:

- додаткову інформацію (коротка біографія запитуваної особи, місця її перебування, інформація про родичів, свідків, тощо);
- контакти заявника (тел., е-пошта).

крок 4

Ознайомитись із знайденими документами у архівах

ВІДКРИТИЙ ДОСТУП* **

- мають право громадяни, іноземці, особи без громадянства;
- не може бути обмежений доступ до документів, які містять грифи секретності, не передбачені законами України;
- вся архівна інформація репресивних органів про їхніх працівників є відкритою, і доступ до неї не може бути обмежено;
- якщо в документі є закрита інформація, то доступ може бути обмежено лише до неї, а не до всього документу.

БЕЗКОШТОВНО* **

- доступ до читальної зали;
- копіювання документу власними засобами;

- електронна пошта @
- звичайна пошта
- усно (записане посадовцем на прийомі)
- передати до архіву особисто чи через уповноваженого

ТЕРМІНИ РОЗГЛЯДУ ЗВЕРНЕНЬ

до 5 днів – у випадку невідповідності адресата пересилаються за належністю у відповідний архів;
невідкладно (не більше 15 днів) – якщо не потребують додаткового вивчення;
до 1 місяця – відповідь;
до 45 днів – в окремих випадках, якщо потрібний додатковий пошук (заявник попереджається).

* Стосується лише архівів України. Законодавством РФ передбачено інший порядок доступу до архівів і, відповідно, ряд обмежень доступу до інформації.

** Відповідно до Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»

ДОСТУП ДО АРХІВІВ І ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ РЕПРЕСОВАНИХ

ЖЕРТВА РЕПРЕСИВНИХ ОРГАНІВ
особа, яка зазнала будь-яких переслідувань чи репресій,
і основоположні права і свободи якої були порушені
представниками радянських репресивних органів.

Дізнатись, у якому архіві перебуває інформація про особу

Надіслати офіційне звернення до ГДА СБУ, ГДА
МВС або іншої архівної установи.

У зверненні вказати своє прізвище, ім'я, по
батькові, місце та дату народження, відомості
про те, від якого органу та коли зазнав репресій,
чи був пізніше реабілітований.

Якщо заявник не є жертвою репресивних орга-
нів, то відповідну інформацію вказати стосовно
тієї близької особи, яка була такою жертвою.

право на доступ мають

- громадяни України
- іноземці
- особи без громадянства

Можуть обмежити доступ до інформації про себе:

- жертви репресивних органів;
- члени сім'ї;
- родичі жертви репресивних органів;
- інші особи, які згадуються у архівній інформації.

**жертви
репресивних
органів**

будь-яку інформацію про
себе, доступ до якої вважає
за потрібне обмежити;

**члени сім'ї,
родичі жертви,
інші особи**

лише доступ до інформації щодо
свого расового (етнічного) поход-
ження, політичних або світоглядних
поглядів, віросповідання, стану здо-
ров'я та статевого життя.

Яким чином обмежити доступ?

**до 20 травня
2016 року**

звернутися з клопотанням до архівної уста-
нови, де зберігається архівна інформація про
жертву репресивних органів чи іншу особу;

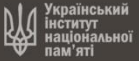
у клопотанні вказати, доступ до якої інфор-
мації потрібно обмежити;

строк обмеження.

**не більше
25 років**

Дані про осіб, які обмежили доступ до інформації про себе облі-
ковуються у міжархівному реєстрі жертв репресивних органів та
інших осіб, які обмежили доступ до інформації про себе.

Вся інформація – відповідно до
Закону України «Про доступ
до архівів репресивних органів
комуністичного тоталітар-
ного режиму 1917–1991 років»

Реанімаційний
пакет реформ

НЕ МОЖУТЬ обмежити доступ до інформації про себе:

**Штатні співробітники репресивних ор-
ганів:**

- військовослужбовці,
- працівники (робітники, службовці)

**Позаштатні співробітники репресивних
органів:**

- агенти будь-яких категорій;
- інформатори всіх категорій;
- позаштатні оперативні працівники;
- резиденти всіх категорій;
- утримувачі або власники винайнятих, конспіративних або явочних адрес, конспіративних квартир, «поштових скриньок», пунктів конспіративного зв'язку;
- довірені або таємні контактні особи всіх категорій;
- інші особи, які будь-яким чином співпрацювали з репресивними органами у 1917-1991 роках, у тому числі надавали інформацію щодо інших осіб.

ПОРАДНИК ДЛЯ АРХІВІСТІВ

Забезпечення відкритості

Установа, яка зберігає матеріали репресивних органів 1917–1991 років, зобов'язана:

- опублікувати на своєму офіційному сайті інформацію про співробітників, відповідальних за забезпечення доступу до архівів репресивних органів СРСР;

- опублікувати на своєму офіційному сайті дані про наявні обмеження в доступі до архівної інформації та їхній термін;

- до 21 листопада 2015 року привести у відповідність до Закону* правила роботи читального залу, прейскурант та інші внутрішні нормативно-правові акти.

Як давати відповіді на звернення громадян щодо пошуку інформації про репресованих родичів?

Потрібно керуватись законами «Про звернення громадян» і «Про доступ до публічної інформації».

Копіювання архівних документів

Особа має право знайомитися, копіювати або просити архів скопіювати абсолютно всі документи, які містяться в архівній справі, незалежно від їхнього характеру і незалежно від того, реабілітовані особи, які там згадуються, чи ні.

Копіювання у читальній залі власними технічними засобами відвідувача – безкоштовно.

Якщо копіювання здійснене силами архіву, то мають відшкодуватися витрати. Запитувач також має право «отримувати від архівних установ копії документів і витяги з них, якщо це не загрожує стану документів, а також вимагати, щоб такі копії або витяги були засвідчені архівною установою».

Підстави для обмеження доступу до архівної інформації

Архівна установа не може обмежувати доступ до всього документа, а лише до певної інформації, яка в ньому міститься. Підстави для тимчасового обмеження доступу до інформації дає звернення репресованої особи, членів її сім'ї та родичів жертви лише на інформацію про себе.

Такою підставою не може бути Закон «Про захист персональних даних», його дія не поширюється на отримання архівної інформації репресивних органів комуністичного режиму 1917–1991 років.

Не мають такого права на тимчасове закриття доступу до інформації про себе особи, які самі були штатними чи позаштатними працівниками репресивних органів, навіть якщо вони були репресовані.

Термін обмеження не може перевищувати 25 років.

Якщо інформація вже була оприлюднена до моменту накладення заборони, доступ до такої інформації обмежувати не можна.

Ревізія носіїв архівної інформації репресивних органів

Має бути проведена до 21 травня 2016 року МВС, МО, ГПУ, СБУ, СЗРУ, ДПтС, ДСА, Адміністрацією Державної прикордонної служби України, іншими державними органами, органами влади АРК, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, що перебувають у їх віданні або належать до сфери їх управління.

Позначки «секретно» й «совершенно секретно» радянських часів є недійсними

Не може бути обмежений доступ до архівної інформації репресивних органів, носії якої містять грифи секретності, не передбачені законодавством України. Закон «Про державну таємницю» передбачає три ступені секретності: «таємно», «цілком таємно», «особливої важливості». Документи з будь-якими іншими позначками, зокрема «секретно», «совершенно секретно» та «особой важности», повинні надаватись запитувачам на загальних засадах.

Доступ до ознайомлення з архівними документами у читальній залі

Мають право всі громадяни України, іноземці, а також особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах.

Необхідні документи: заява з проханням надати інформацію про запитовану особу чи подію та посвідчення особи. Будь-які інші документи вимагати неправомірно.

Хто відповідає за поширення інформації з архівів радянських репресивних органів?

Обов'язок архівіста – видати документи заявникові, а відповідальність за поширення інформації, що в них міститься, нести муть ті, хто її поширив.

ВІДКРИТІ АРХІВИ

Український
інститут
національної
пам'яті

ЦЕНТР
ДОСЛІДЖЕНЬ
ВИЗВОЛЬНОГО
РУХУ
www.cdrv.org.ua

Реанімаційний
пакет реформ

* Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»

ЯК ЗМІНИВСЯ ДОСТУП ДО АРХІВІВ КГБ

динаміка оцінки якості відповідей на запити порівняно з 2011 р.

задоволених якістю
станом на 2015 р.

58,1%

зросла на **18%**

незадоволених якістю
станом на 2015 р.

4,8%

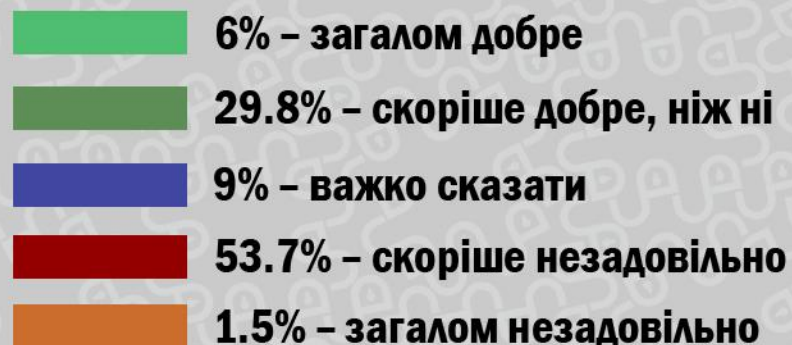
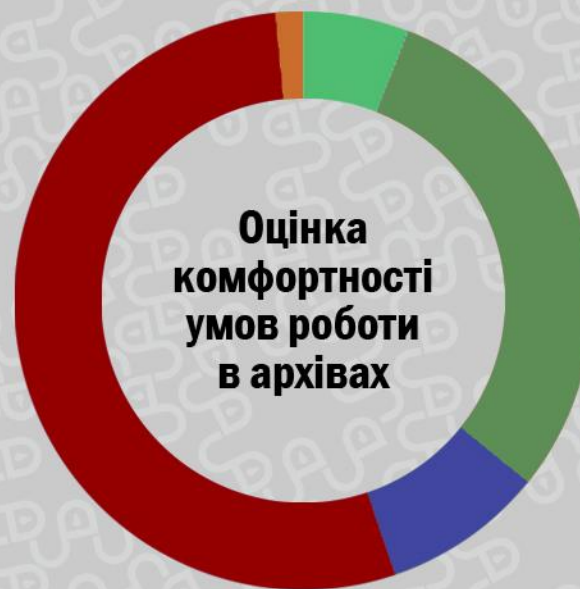
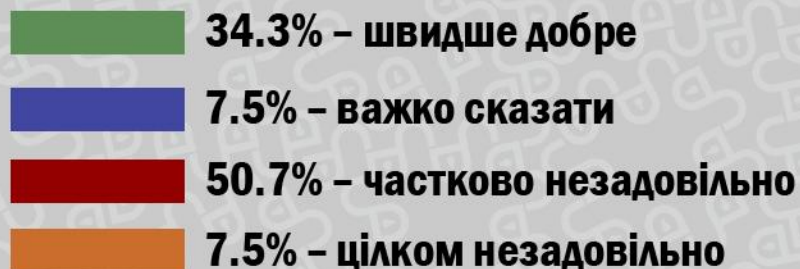
зменшилась на **11,2%**

кількість випадків обмеження
в доступі до інформації

зменшилась на **7%**

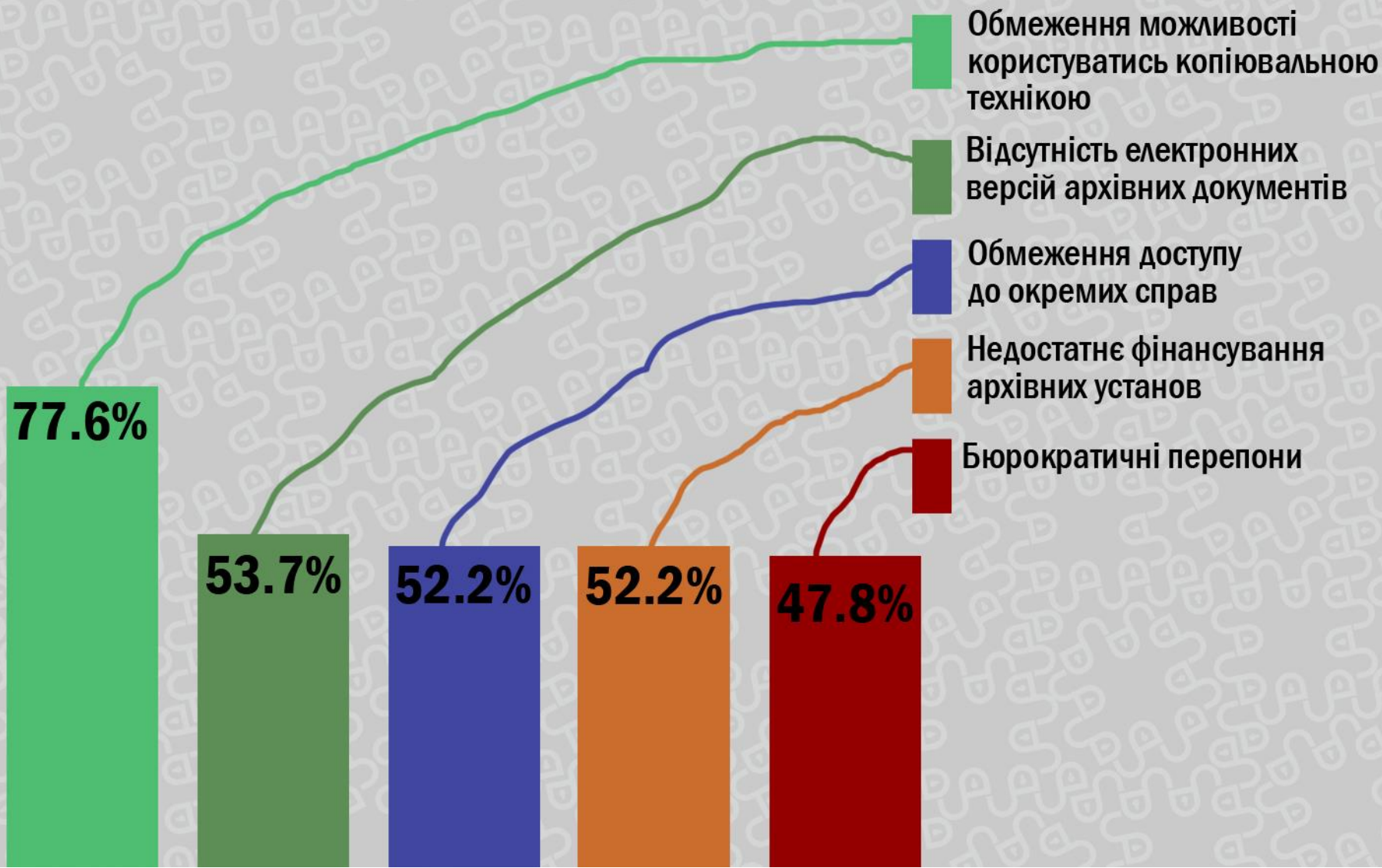
ЯК ЗМІНИВСЯ ДОСТУП ДО АРХІВІВ КГБ

Загальна оцінка роботи українських архівів

ЯК ЗМІНИВСЯ ДОСТУП ДО АРХІВІВ КГБ

Причини недостатньої якості роботи архівів

ЯК ЗМІНИВСЯ ДОСТУП ДО АРХІВІВ КГБ

Три проблемні тенденції у роботі архівів

Політична кон'юнктура

Приклад: Галузевий державний архів Служби безпеки України.

Умови роботи змінюються зі зміною керівництва держави.

79.3% 77.6%

погіршились
2010–
2014

покращились
2014–
2015

Інфраструктурна недостатність

Приклад: Центральний державний архів вищих органів влади та Центральний державний архів громадських об'єднань.

Умови роботи в архівах не змінюються, починаючи з кінця дев'яностих.

70% експертів визнають роботу архіву стабільно незмінною.

Інституційна неспроможність

Приклад: Галузевий державний архів Міністерства внутрішніх справ.

Брак адміністративного та фінансового ресурсу, щоб архів міг забезпечувати надання послуг на належному рівні.

70% експертів визнають роботу архіву стабільно незадовільною.

ЯК ЗМІНИВСЯ ДОСТУП ДО АРХІВІВ КГБ

Динаміка роботи архівів 2011 та 2015 рр.

оцінка «1» – найгірші умови
оцінка «5» – найкращі умови

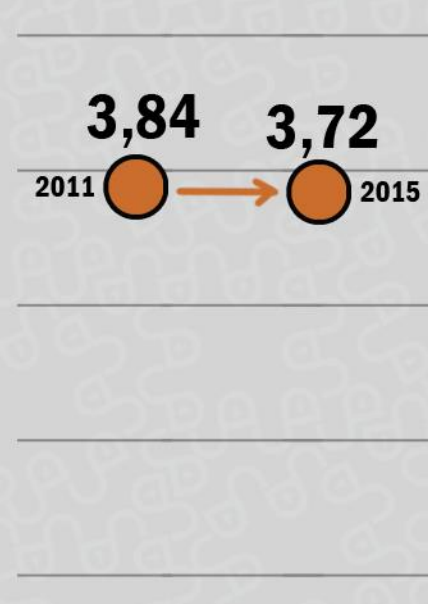
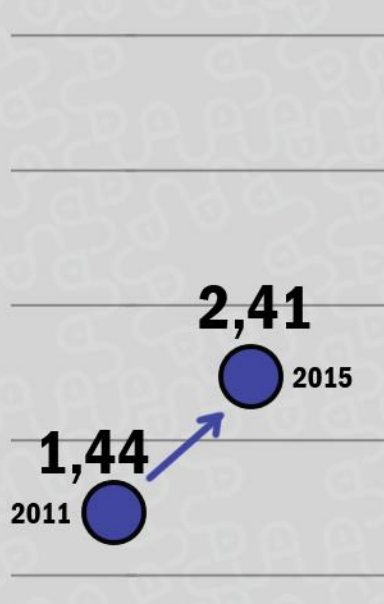
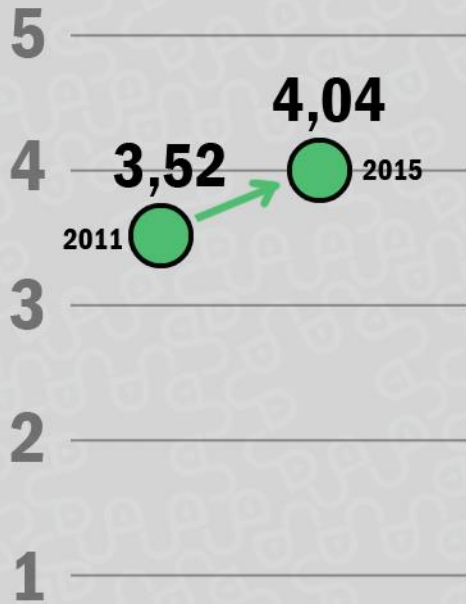
ГДА СБУ

ГДА МВС

ЦДАВО

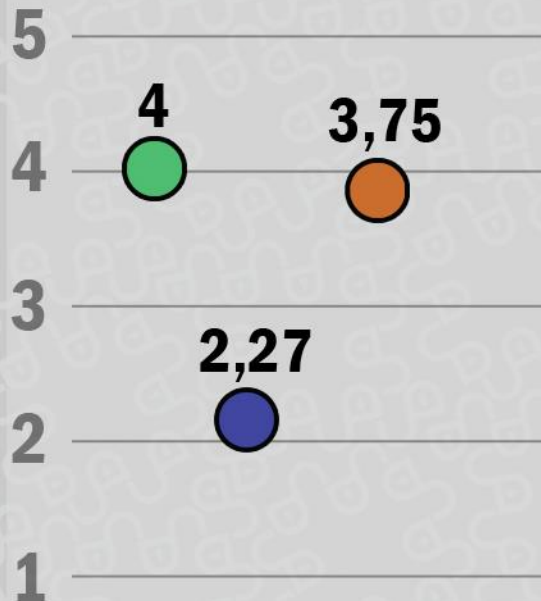
ЯК ЗМІНИВСЯ ДОСТУП ДО АРХІВІВ КГБ

Комфортність роботи за різними критеріями в конкретних архівах

оцінка «1» – найгірші умови
оцінка «5» – найкращі умови

● ГДА СБУ ● ГДА МВС ● ЦДАВО

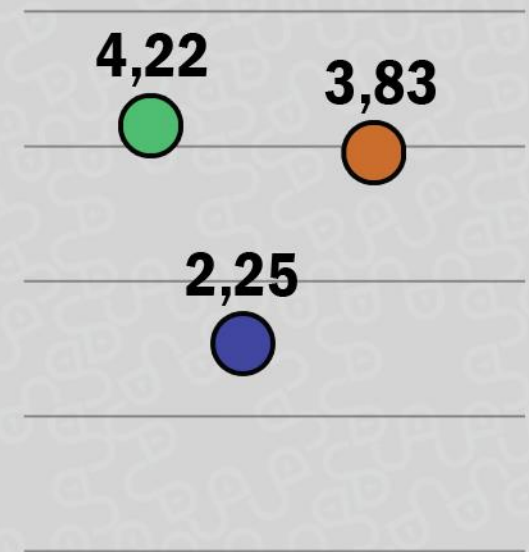
Очікування відповіді на поданий запит

Можливість користування копіювальною технікою

Якість обслуговування в архіві в цілому

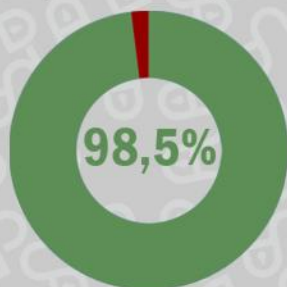
ЯК ЗМІНИВСЯ ДОСТУП ДО АРХІВІВ КГБ

Підтримка положень Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів...»

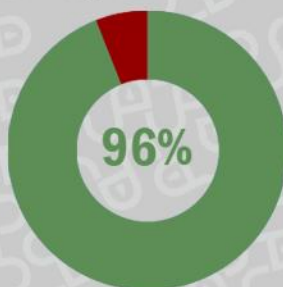
підтримую

не підтримую

Вільний доступ до архівної інформації репресивних органів

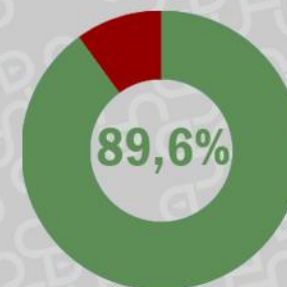
Виведення архівів до 1991 р. з-під відання СБУ, МВС, інших державних інституцій

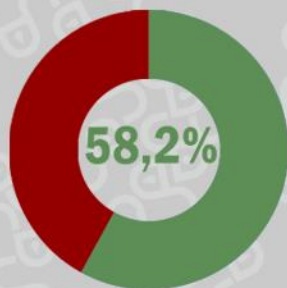
Оцифрування носіїв архівної інформації

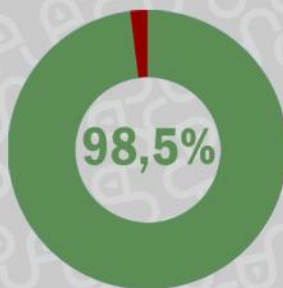
Заборона на віднесення архівів репресивних органів до таємної інформації

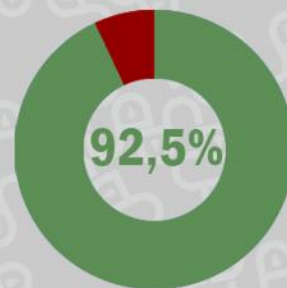
Можливість жертв репресій обмежити доступ до інформації про себе

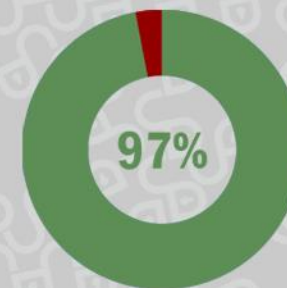
Причетні до злочинів режиму не можуть обмежувати доступ до персональної інформації

Перенесення відповідальності за поширення інформації з архівіста на особу, що оприлюднила інформацію

Принцип обмеження доступу до конкретної інформації, а не до документа в цілому

ЯК ЗМІНИВСЯ ДОСТУП ДО АРХІВІВ КГБ

Оптимальні шляхи створення ГДА УІНП, запропоновані експертами

- створення регіональних відділень з єдиним координаційним центром – Українським інститутом національної пам'яті;
- ухвалення Закону України про УІНП і його архів;
- розробка концепції роботи архіву на кілька років;
- зосередження в окремому архівосховищі справ, які знаходяться нині в ГДА СБ України, СЗР України, ГДА МВС України, їхніх регіональних архівах тимчасового зберігання, а також переданих у 1990-х роках із СБУ до ЦДАГО й ЦДАВО, обласних державних архівів;
- систематичне оцифрування архівів та розміщення інформації про електронні джерела у мережі;
- проведення навчальних тренінгів для персоналу архіву для забезпечення ефективності його функціонування;
- належне фінансування новоствореного архіву.

ЯК ЗМІНИВСЯ ДОСТУП ДО АРХІВІВ КГБ

Динаміка громадського інтересу після прийняття закону, на основі даних Архіву СБУ

2 160

звернень

224 з яких –
іноземних

понад половина
пошук інформації
про репресованих
родичів

протягом року на

46% зросла

кількість громадян,
які цікавляться своїм минулим

409

осіб зробили

1 194

відвідин читальної зали

ЕЛЕКТРОННИЙ АРХІВ ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ

avr.org.ua

Вже сьогодні доступно он-лайн

23 103 документи
з архівів КГБ, а також матеріалів
українського визвольного руху

